

Proposta sobre el sistema de transcripció del grec modern al català

(Acord del 14 de febrer de 2020)

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
FILOLÒGICA

Proposta sobre el sistema
de transcripció del grec
modern al català

Proposta sobre el sistema de transcripció del grec modern al català

(Acord del 14 de febrer de 2020)

Barcelona, 2021

Institut
d'Estudis
Catalans

SECCIÓ
FILOLÒGICA

Biblioteca de Catalunya. Dades CIP

Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica, autor

Proposta sobre el sistema de transcripció del grec modern al català : (acord del 14 de febrer de 2020).

— Primera edició

Bibliografia: pàgines 33-36

ISBN 9788499656137

I. Polanco Roig, Lluís B., editor literari II. Institut d'Estudis Catalans. Secció Filològica III. Títol

1. Grec modern — Transliteració al català.

003.341.034:003.344

L'edició d'aquesta obra
ha estat a cura de Lluís B. Polanco i Roig,
membre de l'Institut d'Estudis Catalans

Aquesta publicació compta amb el suport de la Fundació "la Caixa"

© 2021, Institut d'Estudis Catalans
Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: setembre del 2021

Text revisat lingüísticament per la Unitat d'Edició del Servei Editorial de l'IEC

Disseny de la coberta: Azcunce | Ventura

Compost per fotocomposició gama, s. l.
Imprès a Service Point FMI, SA

ISBN: 978-84-9965-613-7

Dipòsit Legal: B 15540-2021

DOI: 10.2436/10.2500.06.1

Aquesta obra és d'ús lliure, però està sotmesa a les condicions de la llicència pública de *Creative Commons*. Es pot reproduir, distribuir i comunicar l'obra sempre que se'n reconegui l'autoria i l'entitat que la publica i no se'n faci un ús comercial ni cap obra derivada. Es pot trobar una còpia completa dels termes d'aquesta llicència a l'adreça: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.ca>.

*El Ple de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans,
en la reunió tinguda el 14 de febrer de 2020, aprovà aquesta
«Proposta sobre el sistema de transcripció del grec modern al
català».*

INTRODUCCIÓ

És un fet constatable que, tant en el camp de la traducció literària i científica com en el dels mitjans de comunicació, la transcripció al català de mots de la llengua neogrega no sempre ha resultat coincident i que, en general, no s'ha ajustat a uns criteris fixats clarament i coherentment. Aquestes circumstàncies van determinar que, ja des de la seva constitució l'any 2006, l'Associació Catalana de Neohel·lenistes (ACNH) inclogués entre els seus objectius la idea de dotar el català d'un sistema de transcripció del grec modern que, com en el cas dels que ja existien per a altres llengües, fos rigorós, complet i coherent. Amb aquesta finalitat, dos membres de la Junta Directiva de l'ACNH, Jaume Almirall i Joan Andreu Martí, van redactar una proposta que, per mediació de Carles Miralles, va ser presentada, l'any 2007, a la Comissió de Transcripció i Transliteració de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. L'any 2010 es va constituir, per a l'examen del document, un grup de treball format pels membres d'aquesta Comissió (Jordi Carbonell, Joaquim Mallafrè i Lluís B. Polanco), Carles Miralles, com a membre de la Secció Filològica, i els dos membres de l'ACNH, Jaume Almirall i Joan Andreu Martí. Tot i que les reunions d'aquest grup es van interrompre després d'unes primeres sessions, l'any 2018 es van reprendre novament, amb la participació dels membres actuals de la Comissió de Transcripció i Transliteració (Nicolau Dols i Lluís B. Polanco), de Montserrat Jufresa, aleshores presidenta de la Societat Catalana d'Estudis Clàssics, i dels dos representants de l'ACNH esmentats. La Comissió de Transcripció i Transliteració ha rebut igualment els valuosos suggeriments i aportacions dels experts hel·lenistes i traductors Eusebi Ayensa, Ernest Marcos, Rubén Montañés i Evriviadis Sofós.

1. LA LLENGUA GREGA MODERNA

La llengua grega moderna (νέα ελληνική γλώσσα) és la llengua comuna emprada modernament a la República de Grècia, a la República de Xipre i en altres territoris hellenòfons. Aquesta llengua constitueix un estadi més en l'evolució d'una llengua mil·lenària, el grec, que està documentat ja en el segle xv aC i que ha perdurat ininterrompudament fins als nostres dies. El grec modern, doncs, és diferent de l'antic, però alhora n'és la continuació. Els antics dialectes deixaren pas, com és ben sabut, al segle iv aC, a l'anomenada llengua *comuna* (κοινή), una forma evolucionada del dialecte jonicoàtic; l'evolució secular d'aquesta llengua, a través de les èpoques hel·lenística, romana i bizantina, no ha patit mai una ruptura que significués el sorgiment de cap llengua nova, autònoma, i la desaparició de la vella. Un fenomen que cal considerar, al llarg d'aquest extens període de temps i especialment durant la llarga etapa medieval, és el de l'existència d'una marcada diglòssia: al costat de la llengua parlada pel poble hi havia una llengua culta, que era molt més conservadora, mantenedora de formes arcaiques, i que estava vinculada a l'Administració, a l'erudició i a l'Església.

Les fites cronològiques que emmarquen la història de la llengua grega són purament convencionals, com no pot ser altrament. Hom emprà d'habitud l'any 1453 per a indicar la transició del grec medieval vers el grec modern. Amb la presa de Constantinoble, desaparegut l'últim vestigi de l'Imperi, la llengua grega, mancada d'estructura estatal, veié accentuar-se la disgregació dialectal, que, sens dubte, s'havia iniciat força temps enrere i que, més de tres segles després, va donar lloc als dialectes moderns, molt influïts, sobretot lèxicament, per la llengua turca.

El grec modern ha presentat en tot moment una rica varietat dialectal. La tendència, però, en els temps més recents, ha estat que aquests dialectes cedissin terreny progressivament davant la modalitat parlada a les grans ciutats, la qual, per efecte de l'ensenyament i dels mitjans de comunicació, és emprada, avui dia, per una gran majoria de la població i entesa sense cap dificultat per la seva totalitat. Aquesta llengua, anomenada *grec demòtic* o *popular* (δημοτική), anà essent adoptada pels escriptors, i primerament pels poetes, fins a esdevenir el vehicle habitual de la creació literària, així com de la premsa. En canvi, fins molt recentment (1976) no ha estat declarada també llengua pròpia de l'Administració de l'Estat i de tots els nivells de l'ensenyament, de manera que se n'ha generalitzat igualment l'ús en els àmbits acadèmic i científic. En efecte, fins fa poques dècades, com a llengua tècnica, de l'Administració, del món acadèmic i de l'ensenyament universitari, perdurava l'ús d'una modalitat de grec anomenada llengua *purista* o *katharévussa* (καθαρεύουσα). Es tracta d'una forma de

llengua escrita creada al segle XIX sobre el model del grec clàssic. El procediment consistí a formar una llengua única, partint dels dialectes locals; hom en sistematitzà la morfologia, tot prenent per patró el dialecte àtic de l'antiguitat, i la depurà d'elements estrangers. Amb tot, no deixava de ser un compromís entre la llengua de l'antiguitat i la moderna llengua del poble. En constituir-se el modern Estat grec (1826), la modalitat *purista* fou declarada llengua oficial del Regne de Grècia. Ara bé, en el període subsegüent, aquesta llengua fou sotmesa a un procés deliberat i sistemàtic d'arcaïtzació que accentuà fins a un grau extrem la distància que la separava del grec *popular*, el qual hom pretenia, així, relegar a la categoria de parla degenerada, aberrant i pròpia d'analfabets. Aquesta particular forma de diglòssia no quedaria superada fins al cap de molt de temps i només al final d'un procés ple de controvèrsies aferrissades; els avatars de la història de la Grècia moderna, al llarg d'un segle i mig, han tingut en aquesta qüestió un paper principal.

Un episodi recent ha demostrat que les ferides causades per la llarguíssima controvèrsia de la llengua encara eren ben obertes. Es tracta de la viva polèmica que se suscità en implantar-se, el 1982, el sistema gràfic d'accentuació monotònic, en substitució del sistema tradicional. Novament, no sense una notable polèmica ni sense nombroses i sorolloses manifestacions de resistència, hom ha adoptat per a l'escriptura de la llengua *popular* un sistema simplificat, d'un únic accent gràfic, quedant així reservat per al grec antic i medieval el sistema politònic, que empra tres accents (agut, greu i circumflex) i dos esperits (aspre i suau).¹

La llengua *purista*, retornada a la seva formulació i intenció primeres, allunyada dels excessos que arribaren a fer-ne un instrument artificios, grotesc i inútil, enriqueix la llengua comuna parlada pels grecs tot proveint-la d'aquells recursos morfològics i lèxics que necessita tota llengua moderna per al seu registre culte.

Les característiques fonamentals del sistema fònic neogrec i de les grafies corresponents poden consultar-se de forma sinòptica a les taules de l'annex que figura al final del present document.

1. Amb tot, algunes institucions gregues de prestigi, com l'Acadèmia d'Atenes, i alguns autors segueixen emprant el sistema politònic en totes les seves publicacions, més per inèrcia històrica que no pas per raons estrictament fonètiques.

2. ALGUNS SISTEMES DE CONVERSIÓ I ELS SEUS ÀMBITS

La llengua neohel·lènica o grec modern té —com l'hebreu, el rus, l'àrab o el grec clàssic— un sistema fonològic i un alfabet diferents del català. Per traslladar mots d'altres llengües a la nostra escriptura,² hom disposa de diferents procediments, els més usuals dels quals han estat:

2.1. *Formes adaptades*

Es tracta de formes tradicionalment adaptades a la llengua receptora (la gran majoria de les quals són exònims, és a dir, topònims adaptats) que han quedat consagrades per l'ús secular.

an. *London* > cat. *Londres*
 gr. ant. Ἀθῆναι > cat. *Atenes*
 gr. Κύπρος > cat. *Xipre*
 gr. Κωνσταντινούπολη > cat. *Constantinoble*
 it. *Firenze* > cat. *Florència*
 esp. *México* > cat. *Mèxic*

També es dona el cas que algunes formes que foren tradicionals han caigut en desús; per exemple, *Xiu*, *Negrepont*, *Suria*, formes antigues, en català, de *Quios*, *Eubea* i *Síria*, respectivament.³

2.2. *Traducció*

És el procediment menys emprat, ja que s'adiu poc amb la naturalesa dels noms propis. Sovint es tracta de termes institucionals traduïts d'altres idiomes.

an. *White House* > cat. *Casa Blanca* / gr. Λευκός Οίκος
 gr. Ἁγίον Ὄρος > cat. *Muntanya Santa*

2. No és aquest el lloc per parlar de la transcripció a l'alfabet fonètic internacional, reservat a l'àmbit dels especialistes. Ens hi haurem de referir, però, quan parlem de transcripció pròpiament dita.

3. Tanmateix, cal conservar-les quan es refereixen a aquests topònims en textos medievals (preferentment, amb la forma en adaptació culta entre parèntesis), ja que és així com apareixen en les fonts catalanes fonamentals per a conèixer la Grècia bizantina, com la *Crònica* de Muntaner. Per exemple, *Cetines* (Atenes), *Estives* (Tebes), *Port Jonc* (Pilos), *Patraix* (Patres), *Xifellonia* (Cefalònia), etc.

gr. Εκκλησία της Ελλάδος > cat. *Església grega*
 gr. οδός 28 Οκτωβρίου > cat. *carrer 28 d'Octubre*
 gr. Οικουμενικός Πατριάρχης > cat. *Patriarca ecumènic*
 it. *Santa Sede* > cat. *Santa Seu* / gr. Αγία Έδρα
 it. *Sereníssima Repubblica* > cat. *Sereníssima República* /
 gr. Γαληνοτάτη Δημοκρατία
 turc otomà (de l'àrab) *Bab-i-Ali* > cat. *Sublim Porta* / gr. Υψηλή Πύλη

La traducció pot ser, en ocasions, parcial.

al. *Drittes Reich* > cat. *Tercer Reich*
 an. *New York* > cat. *Nova York*
 gr. Μέγαρο Μαξίμου > cat. *Palau Maximu*
 gr. ποταμός Βαρδάρης > cat. *riu Vardaris*

2.3. *Transliteració*

Aquest procediment té com a objectiu reconstruir lletra per lletra la grafia del mot original, i, sovint, una sèrie de convencions obliga a recórrer tant a dígrafs com a signes diacrítics i a mantenir els accents originals segons l'ortografia de la llengua de partida.

gr. Καλογεροπούλου > cat. *Kalogeropoulou* (transcripció simplificada: *Kalogeropulu*)
 gr. cl. Κυβέλη > ll. *Cybēlē*
 gr. cl. Κύκλωψ > ll. *Cyclōps*
 gr. Ωνάσης > cat. *Ōnasīs* (transcripció simplificada: *Onassis*)
 àrab محمد > cat. *Muhammad*

1. La primera transliteració de l'alfabet grec a l'alfabet llatí fou la que feren els mateixos romans, per als quals probablement era també una mena de transcripció que els permetia, més que reconstruir la forma original escrita, pronunciar el mot de manera bastant aproximada al grec de l'època.

TAULA 1
Taula de transliteració del grec clàssic a l'alfabet llatí

Grec clàssic		Llatí		Grec clàssic		Llatí	
A	α	A	a	N	ν	N	n
B	β	B	b	Ξ	ξ	X	x
Γ	γ	G/N	g/n	O	ο	O	o
Δ	δ	D	d	Π	π	P	p
E	ε	E	e	P	ρ	R	r
Z	ζ	Z	z	Σ	σ, ς	S	s
H	η	E	e	T	τ	T	t
Θ	θ	Th	th	Υ	υ	Y/V	y/u
I	ι	I	i	Φ	φ	Ph	ph
K	κ	C	c	X	χ	Ch	ch
Λ	λ	L	l	Ψ	ψ	Ps	ps
M	μ	M	m	Ω	ω	O	o

Hi ha una sèrie d'observacions a fer:

- $\gamma > ll. n$ davant consonant velar ($\gamma, \kappa, \xi, \chi$). Es tracta pròpiament d'una transcripció: ἐγκύκλιος $> ll. encyclios$; συγγραφή $> ll. syngraphus$.
- $\rho-, -\rho\rho- > rh-, -rrh-$. A més de la transliteració de $-\rho-$ simple medial per $-r-$ (Εὐρώπη $> ll. Europa$), fou convenció en l'ortografia llatina d'afegir h rere $r-$ inicial i rere $-rr-$ medial en la transcripció de mots d'origen grec: Ῥόδη $> ll. Rhode$; Μύρρα $> ll. Myrrha$.
- En alguns casos hi ha, a més, adaptació morfològica al sistema llatí: Πρίαμος $> ll. Priamus$; Χείρων $> ll. Chiro$.
- $\alpha, \omicron, \epsilon, \upsilon > ll. ae, oe, i, u$ (cat. $> e, e, i, u$). El manteniment de dos diftongs en llatí i la monoftongació dels altres dos fan pensar més aviat en una transcripció que no pas en una transliteració, perquè ϵ, υ ja devien sonar, respectivament, /i/, /u/ en època antiga: Κλεισθένης $> ll. Clisthenes$; Θουκυδίδης $> ll. Thucydides$.
- $\upsilon > ll. u$ darrere α, ϵ : Αὔλις $> ll. Aulis$; Εὐριπίδης $> ll. Euripides$.

A partir de les formes transliterades al llatí deriven les formes adaptades al català per via culta (vegeu 2.4).

2. Aquest sistema ha perviscut fins als nostres dies, i en són hereves les actuals transliteracions del grec modern, com ara la de l'Organització Internacional

per a la Normalització (ISO)⁴ o la de l'oficina per a la romanització dels caràcters no llatins de l'Organització de les Nacions Unides (ONU),⁵ o la de la mateixa Organització Grega per a l'Estandardització (ΕΛΟΤ),⁶ que estableix el format oficial per a la romanització de noms propis grecs. Com a model de sistema de transliteració del grec modern, oferim la taula següent, basada en les propostes suara esmentades.

TAULA 2
Taula de transliteració del grec modern a l'alfabet llatí

Grec modern		Alfabet llatí		Grec modern		Alfabet llatí	
A	α	A	a	N	ν	N	n
B	β	V	v	Ξ	ξ	X	x
Γ	γ	G	g	O	ο	Ö	ö
Δ	δ	D	d	Π	π	P	p
E	ε	Ě	ě	P	ρ	R	r
Z	ζ	Z	z	Σ	σ, ς	S	s
H	η	Ī	ī	T	τ	T	t
Θ	θ	Th	th	Υ	υ	Y	y
I	ι	I	i	Φ	φ	Ph	ph
K	κ	C	c	X	χ	Ch	ch
Λ	λ	L	l	Ψ	ψ	Ps	ps
M	μ	M	m	Ω	ω	Ö	ö

També aquí hi ha una sèrie d'observacions a fer:

- a) Qualsevol vocal grega pot dur accent tancat; ι, υ poden dur dièresi (amb accent o sense); amb els corresponents caràcters llatins passa el mateix. Exemples: καϊκι > *caïki*; αῦπνία > *äyḗnia*.
- b) El *màcron* és un signe diacrític que hom col·loca damunt les vocals per indicar que quantitativament són llargues: ē, ō. En el cas que ens ocupa, serveix per a marcar la transliteració de les vocals gregues η, ω, antigament llargues. Exemples: Αθήνα > *Athéna*; Κολωνάκι > *Colōnáci*.

4. Vegeu <https://www.iso.org/standard/5215.html>.

5. Vegeu <https://www.eki.ee/wgrs>.

6. Vegeu <http://www.elot.gr/default.aspx>; <https://sete.gr/files/Media/Egkyklioi/040707Latin-Greek.pdf>.

- c) També s'acostuma a transliterar χ per *kh* (en posició inicial, fins i tot *h-*), i φ per *f*.
- d) En aquest sentit, val a dir que tant algunes de les solucions d'aquesta taula de transliteració (per exemple, el manteniment dels falsos diftongs $\alpha > ai$, $\omicron\nu > ou$) com algunes solucions comunes a totes dues taules de transliteració (per exemple, $\theta > th$, $\varphi > ph$) s'adiuen amb l'ortografia i la pronúncia de l'anglès i el francès i, per tant, poden resultar familiars al lector.

Ara bé, probablement els usos actuals, i especialment els mitjans informàtics d'escriptura, han deixat obsolets, almenys en part, aquests procediments de transliteració, ja que l'especialista en té prou amb la lectura directa dels mots en grec, i al desconexedor del grec modern no li serveix de gaire, donada la gran distància entre grafies i pronúncies. La seva utilitat pot limitar-se a la cartografia o als documents en què es prioritza únicament la reproducció exacta de cada caràcter.

2.4. *Adaptació culta*

En general, és el procediment emprat al llarg de la tradició literària per traslladar a través del llatí els noms del grec antic i medieval.⁷

gr. cl. Θουκυδίδης > ll. *Thucydides* > cat. *Tucidides*
 gr. cl. κατάλογος > ll. *catalōgus* > cat. *catàleg*
 gr. cl. Κλεοπάτρα > ll. *Cleopātra* > cat. *Cleòpatra*
 gr. cl. φιλόλογος > ll. *philolōgus* > cat. *filòleg*
 gr. cl. Χρυσῆϊς > ll. *Chryseis* > cat. *Criseida*

2.5. *Transcripció rigorosa*⁸

Aquest procediment intenta recollir de la manera més acurada possible la pronunciació del mot original en l'ortografia de la llengua de recepció i, a diferència de la transliteració, cada transcripció és diferent segons quina sigui la llengua d'arribada. El seu àmbit és el dels registres estàndard de la llengua, sobretot en els mitjans de comunicació, les enciclopèdies, els mapes i les guies turístiques

7. Vegeu Joan ALBERICH i Montserrat ROS, 1993.

8. El terme *rigorosa* procedeix de la proposta de transcripció de l'hebreu. Vegeu INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, SECCIÓ FILOLÒGICA, 2003b, p. 47.

per referir-se a topònims, antropònims (noms d'artistes, escriptors, esportistes, polítics, etc.), termes culturals (gastronomia, música i danses), etc. També s'empra entre diferents especialistes, no necessàriament hellenistes, per donar referències bibliogràfiques.

- al. *Friedrich Nietzsche* > gr. Φρίντριχ Νίτσε
 an. *yacht* > cat. *iot*
 fr. *Jeanne d'Arc* > gr. Ζαν ντ' Αρκ
 gr. Αγνή Μπάλτσα > cat. *Agní Baltsa*
 gr. Άρης > cat. *Aris*
 gr. Καζαντζάκης > cat. *Kazandzakis* (transcripció simplificada:
Kazantzakis)
 gr. Ολυμπιακός > cat. *Olimbiakós*
 gr. Παναθηναϊκός > cat. *Panathinaikós* (transcripció simplificada:
Panathinaikós)
 it. *Giacomo Puccini* > gr. Τζάκομο Πουτσίνι
 rus Чайковский > cat. *Txaikovski*

De fet, aquest és el sistema que l'ús de la llengua ha imposat per damunt dels altres, però, si bé el criteri és clar, les concrecions particulars sovint han donat solucions divergents, cosa que intentarem solucionar amb la nostra proposta de l'apartat següent: la transcripció simplificada.

2.6. *Transcripció simplificada*⁹

Es tracta, en uns pocs casos complicats, de combinar la transcripció rigorosa abans esmentada amb la transliteració, amb l'objectiu de fer-ne un instrument d'accés a tothom, de manera que qualsevol persona que no sàpiga pronunciar un mot escrit en grec pugui escriure fàcilment el mot en alfabet llatí i pronunciar-lo de manera molt aproximada a l'original grec mitjançant la taula de correspondències de l'apartat 3.2.

9. Vegeu INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, SECCIÓ FILOLÒGICA, 1990, p. 149, per a l'àrab, i INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, SECCIÓ FILOLÒGICA, 2003b, p. 53, per a l'hebreu. En canvi, per al rus, a INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, SECCIÓ FILOLÒGICA, 2018, p. 110, es parla de *transcripció pràctica* o *empírica nacional*. Vegeu també TERMCAT, 2006, p. 61.

3. PROPOSTA DE TRANSCRIPCIÓ DE MOTS GRECS AL CATALÀ

Es tracta d'aplicar el criteri fonètic de *transcripció*, no pas el gràfic de *transliteració*. Això vol dir que els resultats obtinguts han de permetre al lector català una reconstrucció aproximada de la pronúncia del mot original grec. Certament, la transliteració n'hauria permès la reconstrucció escrita, però aquest no és l'objectiu. Ara bé, caldrà recórrer-hi en alguns casos en què el criteri de transcripció pugui ser confusori o insuficient. Els problemes es presenten sobretot en els dígrafs, com veurem a l'apartat 3.2.

3.1. Antecedents

La llengua grega moderna continua emprant, per a la seva escriptura, el mil·lenari alfabet grec, que ha estat en ús ininterrompudament al llarg de totes les etapes de la seva història. Aquest sistema gràfic, de vint-i-quatre signes, no ha sofert cap canvi. Com a conseqüència, però, dels canvis fonètics soferts per la llengua grega al llarg de la seva evolució, el valor de determinats signes, tant vocàlics com consonàntics, ha variat en el grec modern amb relació a l'antic.

No hi ha una equivalència ni exacta ni unívoca entre l'alfabet grec i l'abecedari llatí: tal és la dificultat que cal resoldre quan hom vol representar un mot grec en qualsevol llengua amb escriptura llatina, sigui quina sigui la llengua receptora. Amb tot, l'abecedari llatí resulta, en qualsevol de les convencions ortogràfiques amb què ha estat adaptat, notablement adequat per a la transcripció del grec modern i, en general, les dificultats es redueixen al tractament d'un nombre molt limitat de fonemes. Així i tot, el procediment haurà de contenir necessàriament un cert nombre de convencions, ateses les divergències que entre ells presenten els respectius sistemes fonològics.

Perquè el sistema de transcripció adoptat sigui de la màxima utilitat, caldrà que hom no pressuposi en l'usuari cap coneixement de la llengua grega moderna; els destinataris potencials, així, seran tots els usuaris de la llengua receptora. I el sistema reeixirà en el seu objectiu en la mesura que permeti representar gràficament els mots grecs i reproduir-ne la pronúncia, de la manera més fidel possible. Convindrà que sigui àgil, és a dir, que no contingui complicacions innecessàries; caldrà, també, que sigui coherent amb ell mateix, i, en aquest sentit, els límits que tindrà coincidirán amb la norma ortogràfica de la llengua receptora. Haurà de ser, en definitiva, rigorós i pràctic. Resta dir, només, que la transcripció s'haurà de verificar sempre de manera directa, evitant les interferències o intermediacions d'una tercera llengua.

Totes les observacions anteriors són aplicables a la transcripció del grec modern al català. Tal com s'esdevé també en la transcripció del grec modern a altres llengües, en català els sistemes emprats no han estat sempre coincidents; de vegades, tampoc no resulten totalment coherents. Si en l'àmbit culte (traduccions literàries, estudis històrics, etc.) hom observa uns usos encara prou rigorosos, fora d'ell, en canvi, els criteris resulten molt sovint incoherents i erràtics, en part perquè no parteixen del grec, sinó d'alguna transcripció forana; és el cas, especialment, de la premsa, on és habitual que facin aparició nombrosos antropònims, relacionats sobretot amb el món de l'esport, i també alguns noms comuns, pertanyents a la gastronomia, a la música, al folklore, etc.

La *Gran enciclopèdia catalana* (1975), en el quadre sinòptic que representa l'alfabet grec,¹⁰ indica la transcripció corresponent al grec modern per a cada lletra i per als principals grups vocàlics i consonàntics. Aquesta proposta ha pogut servir prou eficaçment per a les necessitats de transcripció en la nostra llengua. Tanmateix l'*Atlas universal català* (1983) i després l'*Atles universal* (1999, 2009 i 2015), de la mateixa casa editorial, un instrument destinat a esdevenir el gran referent per a la normalització de la toponímia universal, no sempre segueixen aquesta proposta. D'altra banda, tan sols pel que fa a la representació de la sèrie de les consonants fricatives sonores, s'ha formulat explícitament una proposta alternativa.¹¹

Per a l'elaboració de la present proposta, s'han considerat els mètodes de transcripció del grec modern al català que han estat emprats anteriorment. Aquesta proposta adopta, a més, algunes altres convencions per tal de simplificar el mètode, a fi que resulti útil, fidel i senzill al mateix temps.

3.2. Sistema de transcripció simplificada grec-català. Grafies i dígrafs

Un dígraf és un grup de dues lletres que representen un únic so (o sons diferents dels representats independentment per cadascuna de les lletres que el componen). En general es tracta o bé de grups vocàlics procedents ja del grec antic que en algun moment de l'evolució de la llengua han monoftongat (per exemple, αι [e], ει [i], ου [u]), o bé de grups consonàntics que representen sons que ja no tenen una grafia exacta en l'alfabet modern. En aquest segon cas s'inclouen, per exemple, el dígraf àton γι [j] (seguit de vocal) i els grups γκ, μπ, ντ, que, en gran part, es troben en manlleus i que representen, respectivament, o bé els sons oclusius [g], [b], [d] (perquè actualment γ, β, δ representen sons fricatius), o bé els grups consonàntics [ŋg], [mb], [nd].

10. Vegeu *Gran enciclopèdia catalana* (1969-1980), vol. 8 (1975), p. 237.

11. Vegeu Joan-Manuel BALLESTA, 1995.

En la taula següent es mostren de forma sinòptica les equivalències entre, d'una banda, les lletres simples i els dígrafs del grec modern, i, de l'altra, les grafies del català d'acord amb els principis de la transcripció simplificada. En tots els casos s'ofereixen alguns exemples.

TAULA 3
Equivalències entre les grafies del grec modern i les grafies del català

Núm.	Caràcter grec	Núm. de variant	Variants de caràcters	Transcripció	Exemples en grec	Exemples transcrits
1	Α, α	1.1		a	Ανδρέας Γαβράς	Andreas Gavràs
		1.2	αι	e	Αιγινήτης Φαίδων	Eginitis Fédon
		1.3	αϊ, άι	ai	Γαϊτης Μωραϊτίδης Πάικο	Gaitis Moraitidis Paiko
		1.4	αυ	av	Αυγέρης Αυξεντίου άυριο αυστηρός Ναυαρχόπουλος	Avgeris Avxendiu àvrio avstirós Navarkhópulos
		1.5	αϋ, άυ	ai	αϋπνία άυπνος	aipnia aipnos
2	Β, β	2.1		v	Βαρουφάκης Βέης Βλάχος Καρκαβίτσας	Varufakis Veis Vlakhos Karkavitsas
		2.2	-ββ- (medial)	-v-	Καββαδίας	Kavadias

<i>Núm.</i>	<i>Caràcter grec</i>	<i>Núm. de variant</i>	<i>Variants de caràcters</i>	<i>Transcripció</i>	<i>Exemples en grec</i>	<i>Exemples transcrits</i>
3	Γ, γ	3.1	γ	g	Αγάπη αγιόπεδο Αμοργός Γεωργίου γίγαντες Γούναρης Γρηγόριος Γύζης Γωγ Μάγειρας Μάγλος Πηγαί Χατζηγιάννης	Agapi agiópedo Amorgós Georgiu gíγandes Gúnaris Grigórios Gizis Gog Màgiras Maglos Pigé Khatzigiannis
		3.2	γι- (inicial) + vocal	i- + vocal	Γιάννης Γιατράκος γιορτή γιουβέτσι Γιώργος	Iannis Iatrakos iortí iuvetsi Iorgos
		3.3	-γγ- (medial)	-ng(u)-	Αγγελόπουλος Εγγλεζονήσι Εγγονόπουλος Προβελέγγιος συγγραφέας	Anguelópulos Englezonissi Engonópulos Provelénguios singrafeas
		3.4	γκ- (inicial)	g(u)-	Γκάτσος Γκίκας γκρεμίζω	Gatsos Guikas gremizo
		3.5	-γκ- (medial)	-ng(u)-	Ραγκαβής Μαγκλής Πριγκιπόννησοι	Rangavís Manglís Pringuiπόνnissi
		3.6	-γξ(-) (medial o final)	-nx(-)	πλάστιγξ	plástinx
		3.7	-γχ- (medial)	-nkh-	Αγχίαλος	Ankhíalos
		4	Δ, δ			d

<i>Núm.</i>	<i>Caràcter grec</i>	<i>Núm. de variant</i>	<i>Variants de caràcters</i>	<i>Transcripció</i>	<i>Exemples en grec</i>	<i>Exemples transcrits</i>
5	Ε, ε	5.1		e	Αλέξανδρος Βενιζέλος	Aléxandros Venizelos
		5.2	ει	i	Ειρήνη Ζαφείρης Λειχουδης	Irini Zafiris Likhudis
		5.3	εϊ, έι	ei	Εϊπίδης Βέικος Βείκου ζείμπέκικος	Eipidis Veikos Veïku zeimbékikos
		5.4	ευ	ev	Ευαγγελία Ευγενίδης Ευταξία Πευκάκι	Evanguelia Evgenidis Evtaxia Pevkaki
6	Ζ, ζ			z	Ζαΐμης Λάζαρος	Zaïmis Lázaros
7	Η, η			i	Βέης Μιχαήλ Μιχαηλίδης Σωτηριάδης	Veis Mikhail Mikhailidis Sotiriadis
8	Θ, θ			th	Θεμέλης Θρύλος Παρθένης	Themelis Thrilos Parthenis
9	Ι, ι			i	Ζωιτάκης Ιακωβίδης	Zoitakis Iakovidis
10	Κ, κ	10.1		k	Ζαλακώστας Κεχαΐδης Κληρίδης Κυριακή	Zalakostas Kekhaïdis Kliridis Kiriakí
		10.2	-κκ- (medial)	-k-	Χάκκας	Khakas
11	Λ, λ	11.1		l	Ηλίας Ηλιού Κολιάτσου Λαμπράκης Λιάκουρα Μαλάνος	Ilias Iliú Koliatsu Lambrakis Liákura Malanos
		11.2	-λλ- (medial)	-ll-	Ράλλης Σακελλαρίου	Rallis Sakellariu

<i>Núm.</i>	<i>Caràcter grec</i>	<i>Núm. de variant</i>	<i>Variants de caràcters</i>	<i>Transcripció</i>	<i>Exemples en grec</i>	<i>Exemples transcrits</i>
12	Μ, μ	12.1		m	Βελμύρας Μητροπούλου	Velmiras Mitropulu
		12.2	-μμ- (medial)	-mm-	Εμμανουήλ	Emmanuïl
		12.3	μπ- (inicial)	b-	Μπελογιάννης Μπουζιάνης	Belogiannis Buzianis
		12.4	-μπ- (medial)	-mb-	Καμπανέλλης Λαμπέτης Μπαμπινιώτης Μπόμπολας Σκαρίμπας	Kambanellis Lambetis Bambiniotis Bómbolas Skarimbás
		12.5	-μπ- (rere cons.)	-b-	μπαρμπούτι	barbuti
13	Ν, ν	13.1		n	Βενέζης Ιορδανίδου Καστανιώτης Νιάρχος	Venezis Iordanidu Kastaniotis Niarkhos
		13.2	-νν- (medial)	-nn-	Άννινος Ιωάννου	Ànminos Ioannu
		13.3	ντ- (inicial)	d-	Νταβέλης Νταλάρας	Davelis Dalaras
		13.4	-ντ- (medial)	-nd-	Άμαντος Αντιγόνη Αντύπας Λουντέμης	Àmandos Andigoni Andipas Lundemis
		13.5	-ντ- (davant cons. ζ, σ)	-nt-	Βι(ν)τσέντζος γιαλαντζί Καζαντζάκης Πεντσίδης	Vi(n)tseñzos ialantzí Kazantzakis Pentsidis
		13.6	-ντ- (rere cons.)	-d-	μπουγιουρντί πατιρντί	bugiurdí patirdí
14	Ξ, ξ			x	Βισταξής Μεταξάς Ξαρχάκος	Vistaxis Metaxàs Xarkhakos

<i>Núm.</i>	<i>Caràcter grec</i>	<i>Núm. de variant</i>	<i>Variants de caràcters</i>	<i>Transcripció</i>	<i>Exemples en grec</i>	<i>Exemples transcrits</i>
15	Ο, ο	15.1		ο	Δράκος	Drakos
		15.2	οι	i	Οικονόμου	Ikonomu
		15.3	οϊ, όι	oi	κομπολόι Ροϊδης Ροϊλός	komboloi Roïdis Roilós
		15.4	ου	u	Αλεξίου Λουκάς Στεργιόπουλος	Alexiu Lukás Stergiópulos
16	Π, π	16.1		p	Καπετανάκης Πεταλίδι	Kapetanakis Petalidi
		16.2	-ππ- (medial)	-p-	Κάππος	Kapos
17	Ρ, ρ	17.1		r	Παρασκευόπουλος Ριζάρης	Paraskevópulos Rizaris
		17.2	-ρρ- (medial)	-rr-	Παπαρρηγόπουλος	Paparrigópulos
18	Σ, σ	18.1	σ- (inicial) i davant o darrere cons.	s	Κωνσταντίνος Μαρασλής Σαράφης Σβορώνος Σπύρος	Konstandinos Maraslís Sarafis Svoronos Spiros
		18.2	-σ- (medial)	-ss-	Κασομούλης Λάρισα Λασίθι	Kassomulis Làrissa Lassithi
		18.3	-σσ- (medial)	-ss-	Λασσάνης Οδυσσεάς	Lassanis Odisseas
19	Τ, τ	19.1		t	Βεντότης Γαμβέτας Παπατσώνης Τζαβέλας Τσίπρας Χατζανέστης	Vendotis Gamvetas Papatsonis Tzavelas Tsipras Khatzanestis
		19.2	-ττ- (medial)	-t-	Βρεττάκος	Vretakos

Núm.	Caràcter grec	Núm. de variant	Variants de caràcters	Transcripció	Exemples en grec	Exemples transcrits
20	Υ, υ	20.1		i	Βουτυράς Βρυζάκης Μυριβήλης σύρριζα	Vutiràs Vrizakis Mirivilis sírriza
		20.2	υι	i	αγιόπαιδο υιοθετώ	agiópedo iothetó
21	Φ, φ			f	Εφταλιώτης Κεφαλληνός Φραγκιάς	Eftaliotis Kefalhinós Franguiàs
22	Χ, χ			kh	Λειχούδης Χατζημιχάλη Χεμωνάς	Likhudis Khatzimikhali Khimonàs
23	Ψ, ψ			ps	Καψάλης Ψυχάρης	Kapsalis Psikharis
24	Ω, ω			o	Ζωιτάκης Κοσκωτάς Πολυζωΐδης	Zoitakis Koskotàs Polizoïdis

3.3. Observacions

En aquest apartat es comenten els casos més problemàtics, tot fent remissió, quan calgui, a la numeració dels apartats i subapartats de la taula anterior.

3.3.1. Observacions a grafies concretes

A. CONSONANTS I GRUPS CONSONÀNTICS

a) Grafies de sons oclusius labials, dentals i velars sonors: μπ, ντ, γκ, γγ

En posició inicial es donen els grups μπ, ντ, γκ,¹² que es transcriuen, respectivament, *b*, *d*, *g(u)* (12.3, 13.3, 3.4). En posició medial hi ha els grups μπ, ντ, γκ i γγ, que es transcriuen, respectivament, *mb*, *nd*, *ng(u)* i *ng(u)*, on la nasal sovint no es pronuncia (12.4, 13.4, 3.5, 3.3). En alguns manlleus grecs procedents del

12. Només molt excepcionalment es trobarà γγ en posició inicial: per exemple, γγαστρώνω.

francès o l'italià, com *καμπάνα* o *μαντόννα*, és preferible no reproduir els dígrafs, sinó mantenir la grafia original: *cabana*, *madonna*.¹³

El caràcter velar dels grups *γγ*, *γκ* quan van seguits dels sons [e], [i] es representa en català mitjançant les grafies *ngu* o *gu*: per exemple, *Αγγελούδη* > *Angueludi*, *Γκούζη* > *Guizi*, *Λάγκερη* > *Làngueri*.¹⁴ Com veiem, tot i que en grec el grup *-γγ-* + *e/i* de vegades, en uns pocs casos d'identificació problemàtica,¹⁵ representa el so fricatiu palatal sonor, en aquesta proposta s'ha adoptat el criteri de transcriure'l sempre amb *-ng(u)-*: per exemple, *εγγενής* [enjenís] > *en-guenís*.

b) *Grafies de sons oclusius i fricatiu velars sords: κ, χ*

És una convenció prou arrelada l'ús de *k*, *kh* per a transcriure, respectivament, les lletres gregues *κ*, *χ*. Transcriure *κ* > *c* és un recurs que serveix per a les formes cultes, és a dir, les paraules del grec clàssic que ens han arribat a través del llatí. Per a la transcripció directa del grec modern, en canvi, s'optarà sempre per la grafia *k*. Això evita la complicada distinció *c/qu* segons la vocal que ve darrere (10.1). Pel que fa a la *χ*, es proposa la transcripció amb el dígraf *kh*,¹⁶ que compta amb una llarga tradició (22).

c) *Grafies de sons fricatiu (labiodental i dentals): β (sonora), θ (sorda), δ (sonora)*

La consonant *β*, transcrita per *v*, correspon a la fricativa labiodental sonora; igualment, les grafies *θ* i *δ*, transcrites per *th* i *d*, corresponen a les fricatives dentals sorda i sonora, respectivament (2.1, 8, 4). Cal tenir present que *d* representa indistintament les grafies *δ* i *ντ*, que corresponen als sons dentals fricatiu i oclu-

13. Grafies com *Santorini* (< Σαντορίνη), o com també *Càndia* (< Χανιά), ara en desús, no són pròpiament transcripcions a partir de la pronúncia neogrega, sinó exònims incorporats en català per altres vies.

14. Cal fer notar que les formes catalanes derivades de la transcripció llatina dels grups consonàntics *γγ* i *γκ*, en posició medial, en mots del grec antic (gr. cl. εὐαγγέλιον > cat. *evangeli*) poden divergir considerablement de les transcripcions efectuades a partir del grec modern segons la present proposta (gr. mod. Βαγγέλης > cat. *Vanguelis*).

15. Vegeu Geórgios BAMBINIOTIS, 1998, p. 409.

16. El dígraf *kh* transcriu la consonant fricativa velar sorda [x], per exemple, *Txékhov*, *Sa-khalín*. Vegeu «2.1.1 La grafia dels sons i el valor fònic de les lletres», a INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, SECCIÓ FILOLÒGICA, 2017, p. 25-28.

siu, respectivament (4, 13.3, 13.6), de la mateixa manera que *g* representa tant el so fricatiu (γ: 3.1) com l'oclusiu (γκ: 3.4, 3.5).

d) *Grafies del so fricatiu palatal sonor: γ, γι*

En dos casos molt semblants que presenten sempre un so pròxim al fricatiu palatal sonor [j] (d'una banda, el dígraf γι [j] + vocal, i de l'altra, les seqüències γ + αι/ε [je] i γ + ει/η/ι/οι/υ/υι [ji]), s'ha optat bàsicament (amb l'única excepció que tot seguit es precisarà) per la transliteració, és a dir, el manteniment de la màxima correspondència amb les grafies del grec.

És cert que en tota posició hom podria haver proposat de transcriure aquest so amb la lletra *i*, tot i que evidentment aquesta opció implicaria afavorir una pronúncia de la transcripció amb un so gradual prepalatal [j] (com certament ja se suggereix en la grafia grega dels manlleus γιόγκα, γιαούρτι, γιοτ, corresponents, respectivament, a *ioga*, *iogurt*, *iot*). Aquesta solució amb la grafia *i* funciona bé en posició inicial, per exemple γεμιστή > *iemistí, Γιατράκος > *Iatrakos*, o fins i tot podria fer-ho en posició medial (Αιγαίο > *Eieo, o Παναγιωτόπουλος > *Panaiotópulos), però presentaria molts problemes en un altre gran nombre de mots. Per exemple en el cas, freqüentíssim en grec, de la transcripció de la γ davant o darrere una altra [i], ja que donaria lloc a formes tan aberrants i de difícil lectura com Αίγινα > *Éiina, περιήγηση > *periiissi, o περιηγητής > *periiitís, etc. En altres casos aquesta transcripció del dígraf γι [j] amb *i* davant vocal hauria plantejat problemes diferents, com en Γεωργιάδου [je.or.já.ðu] > *Teoriadu, on els catalanoparlants podrien tendir a alterar radicalment la sil·labació ([je.o.ri.á.ðu]), i a una pronúncia de la segona *i*, doncs, com a vocal.¹⁷

Per tant, com ja hem indicat, ha semblat molt més senzill transliterar en general la γ amb una *g*, independentment de la vocal que segueixi, i encara que això impliqui que la pronúncia resultant davant [e/i] per als catalanoparlants sigui la fricativa palatal sonora [ʒ] (3.1).

Com a única excepció, es proposa que en el cas del dígraf γι- (seguit de vocal) en posició inicial de mot la transcripció sigui *i-*, ja que aquesta grafia compta amb una llarga tradició, reflecteix bastant aproximadament la pronúncia *i*, en aquesta posició, no planteja altres problemes. Així, per exemple, entre altres, els

17. Per a tots aquests exemples, en el present document es proposen les transcripcions simplifcades següents: *Egeo* (al costat de la forma adaptada *Egeu*), *Panagiotópulos*, *Égina* (al costat de la forma adaptada *Egina*), *periiigissi*, *periiitís*, *Georgiadu*.

noms propis Γιάννης i Γιώργος, molt freqüents en grec, es transcriuran en català *Iannis* i *Iorgos*, respectivament (3.2).¹⁸

Per a tota la resta de casos, tant si es tracta de la consonant γ en qualsevol posició com del dígraf γι en posició medial, és preferible, en canvi, fer ús, respectivament, de les transliteracions *g* i *gi*; per exemple, Γεωργίου > *Georgiu*, i la variant culta del nom Γεώργιος > *Geórgios*; Χατζηγιάννης > *Khatzigiannis*, Μακρυγιάννης > *Makrigiannis*, Δελιγιάννης > *Deligiannis*, Μακρυγιαλός > *Makrigialós*. En aquests quatre darrers casos podem comprovar com, quan γι es troba en posició medial precedida del so [i], mitjançant la transcripció amb *gi* s'evita en català la juxtaposició de dues *i* seguides (la segona de les quals transcriuria el fonema consonàntic grec [j]).¹⁹

Cal dir que, òbviament, segueixen la transcripció general de la iota amb *i* tots els noms grecs que mantenen en grec aquesta grafia, tant els arcaïtzants (el topònim Ιωάννινα > *Ioannina* i l'antropònim Ιωάννης > *Ioannis*, en els quals la γ no té justificació etimològica), com altres antropònims d'arrel clàssica (Ιερώνυμος > *Ierónimos* o Ιατρίδης > *Iatridis*).

e) *Grafies geminades de diversa índole: λλ, μμ, νν, ρρ, σσ / ββ, κκ, ππ, ττ*

Pel que fa a les grafies consonàntiques dobles, en català són habituals les següents: *ll, mm, nn, rr, ss*. La geminada *cc*, que és molt productiva davant *e/i*, no hi compta perquè sona [ks]. En català, la resta de grafies consonàntiques geminades són residuals, fruit de trobades fortuïtes en compostos (*posttònic*) o de manlleus varis (cultes o no): *tt* (25 entrades a la segona edició del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans), *dd* (22), *gg* (19), *cc + a/o* (8), *zz* (8), *pp* (7), *bb* (4), *ff* (4). Per això, en aquesta proposta les grafies dobles del grec ββ, κκ, ππ, ττ se simplifiquen sistemàticament en *v, k, p, t*, respectivament (2.2, 10.2, 16.2, 19.2). En canvi, les grafies *ll, mm, nn* no presenten cap problema i reproduïxen les respectives grafies geminades en grec λλ, μμ, νν (11.2, 12.2, 13.2). El dígraf *rr* és un dels pocs casos en què es recorre a la transliteració (17.2). En canvi, en la transcripció que proposem, el dígraf *ss* correspon algunes vegades, en grec, a σ intervocàlica simple (18.2) i altres a σσ (18.3), totes sordes.²⁰

18. Menys freqüent és l'ús d'aquest dígraf davant d'altres vocals: γιάινω > *ieno*, γιε > *ie*, γιουβέτσι > *iuvetsi*.

19. Molt rarament es donarà el cas que en la transcripció catalana es trobin seguides dues *i* com a resultat de l'aplicació dels criteris d'aquest document i, en tot cas, sempre amb valor vocàlic: gr. Άγιοι > cat. *Àgii*, gr. Βιζυηνός > cat. *Viziinós*, gr. Γαβριήλ > cat. *Gavriil*, gr. περιόικος > cat. *períikos*, gr. ποιήμα > cat. *píima*, gr. ποιήματα > cat. *piímata*, gr. ποιητής > cat. *piitís*, gr. διήγημα > cat. *diígima*.

20. També se simplifiquen les geminades resultants de dues consonants que es grafien de manera diferent en grec, per exemple: gr. Ευβουλίδης > cat. **Evvulidis* > *Evulidis*, gr. Εύβοια > cat. **Évvia* > *Évia*.

B. VOCALS, DIFTONGS I FALSOS DIFTONGS

El so [i] és representat en grec modern per sis grafies diferents: η, ι, υ, ει, οι, υι (7, 9, 20.1, 5.2, 15.2, 20.2). Totes es transcriuen amb *i* en aquesta proposta.

En els diftongs avui monoftongats αι, ει, ου, s'ha optat per la transcripció més generalitzada: *e, i, u*, respectivament (1.2, 5.2, 15.4).

En canvi, en els antics diftongs en què el segon element és avui fonèticament consonàntic (αυ, ευ) s'ha optat per una transcripció aproximada *av, ev* (1.4, 5.4), ja que no es reflecteix la distinció fònica *aflav* i *eflev*, segons la consonant que vagi darrere. Per tant, s'escriurà *evkharistó, Evtaxias*, amb la presumpció que el lector català pronunciarà la *v* com una fricativa labiodental sorda [f], tal com la pronúncia en els mots russos *Txaikovski* i *Rimski-Kórsakov*, més aviat que no pas com una oclusiva bilabial sonora [b].

3.3.2. Observacions sobre l'accent gràfic i la dièresi

a) El grec modern accentua gràficament la síl·laba tònica en tota posició, llevat de la majoria de mots monosíl·labs. En la transcripció, tanmateix, l'accentuació gràfica es farà segons les regles del català. Ara bé, com que en grec no hi ha diferència fonològica entre obertes i tancades, si s'ha d'accentuar una vocal, cal emprar sempre l'accent tancat, tret de la vocal *a*, que en català admet només l'accent obert: ρεμπέτικο > *rembétiko*, Παρασκευόπουλος > *Paraskevópulos*, Λουκάς > *Lukàs*.

b) En grec modern, com en clàssic, quan un diftong és tònic hom n'accentua gràficament el segon element; si es tracta d'un fals diftong amb un segon element consonàntic, l'accent fonètic recau sobre el primer element, que és el que conserva la seva naturalesa vocàlica en la transcripció al català: Εύπολις > *Évpolis*, καθαρévουσα > *katharévussa*. En el cas d'antics diftongs ara monoftongats, òbviament la tònica és l'única vocal resultant en la forma catalana transcrita: Αίγινα > *Égina*, Σούνιο > *Súnio*.

c) En grec el signe de dièresi serveix per a indicar que la ι o la υ d'un diftong mantenen la respectiva pronúncia vocàlica original, i, per tant, el diftong gràfic no monoftonga en la pronúncia (per exemple, Ροῖδης > *Roidis*, i no **Ridis*) ni la υ no rep una pronúncia consonàntica (per exemple, Αῦφαντής > *Aifandís*, i no **Avfandís*). Tanmateix, pel que fa a les grafies resultants de la transcripció, s'ha reservat l'ús de la dièresi exclusivament per marcar una vocal tònica en situació de hiat que no ha de dur accent gràfic en català:

gr. Βαῖων > cat. *Vaïon*
 gr. Δανιήλ > cat. *Daniïl*
 gr. Εμμανουήλ > cat. *Emmanuïl*
 gr. Ζαΐμης > cat. *Zaiïmis*
 gr. Καραϊνδρου > cat. *Karaïndru*
 gr. Μιχαήλ > cat. *Mikhaïl*

D'altra banda, tot i que en grec alguns contactes vocàlics mantenen el hiat, en la transcripció al català segons la present proposta hom ha acceptat que es puguin realitzar com a diftongs, especialment quan ambdues vocals són àtones:

gr. Μιχαηλίδης > cat. *Mikhailidis*
 gr. Ροϊλός > cat. *Roilós*
 gr. ζεϊμπέκικο > cat. *zeimbékiko*
 gr. αὔπνια [a.i.pni.a] > cat. *aipnia*

El mateix ocorre quan la primera de les vocals és tònica (com s'esdevé, entre altres casos, en els molt freqüents cognoms en genitiu):

gr. άυπνος [ά.i.pnos] > cat. *aipnos*
 gr. Αλεξίου > cat. *Alexiu*
 gr. Γεωργίου > cat. *Georgiu*²¹

3.4. *Remarques lèxiques i morfològiques*

No és propòsit d'aquest document dirimir qüestions que no afecten pròpiament la transcripció, cenyida al camp de la fonètica, com ara les formes gregues manllevades del turc i d'altres llengües, etc. Tanmateix, cal fer, a tall d'exemple, alguns aclariments de tipus lèxic i morfològic que sí que tenen una repercussió en les formes transcrites.

21. En grec, la terminació -ίου és bisil·làbica [i.u], i en rares ocasions es trobarà una vocal davant la terminació -ίου: per exemple, Μαΐου, que en grec es pronuncia [ma.i.u]. En aquests casos, en la transcripció s'usarà la dièresi sobre la *i*: *Maïu*, encara que el lector català pugui pronunciar [ma.íw], com fa en les formes verbals catalanes *païu* i *traïu*.

A. LA FORMACIÓ DEL PLURAL EN ALGUNS NOMS COMUNS

Deixant de banda els mots que ja han estat adoptats (τζατζίκι > *tzatziki*, en plural *tzatzikis*) o adaptats (μουσακάς > *mussaca*) en català,²² en els mots pròpiament transcrits es mantindrà sempre la forma original: així, ντολμάς i el seu diminutiu ντολμαδάκι, κεφτές i κεφτεδάκι es transcriuen, respectivament, *dolmàs*, *dolmadaki*, *keftés*, *keftedaki*; i, si apareixen en plural (ντολμάδες, ντολμαδάκια, κεφτέδες, κεφτεδάκια), cal transcriure'ls *dolmades*, *dolmadàkia*, *keftedes*, *keftedàkia*.

En canvi, quan un mot té ja un ús relativament habitual, pot adoptar, dins d'un text en català, les normes morfològiques de la nostra llengua: per exemple, τζατζίκι, que forma el plural τζατζίκια, es transcriurà en català *tzatziki*, i en plural *tzatzikis*, de la mateixa manera que el mot d'origen llatí *currículum* forma en català el plural *currículums* i no *currícula*, que correspondria a la forma del plural llatí.

B. CASOS ESPECIALS DE NOMS PROPIS

a) Els antropònims universals d'origen grec, com ara els cognoms *Angelopoulos*, *Callas*, *Canaris*, *Karajan*, *Kazan*, *Mercouri*, *Petropoulos*, *Roussos*, *Sampras*, etc., mantenen la seva forma en alfabet llatí: alguns, independentment de quina fos la forma original grega; d'altres, d'acord amb les normes de transcripció ΕΛΟΤ esmentades més amunt.²³ És el cas també d'acrònims i de sigles de partits polítics, etc., que es transliteren (vegeu l'apartat 2.3.2), tal com es fa també en altres llengües:

gr. ΣΥΡΙΖΑ > cat. *SYRIZA*²⁴

b) Alguns antropònims han tingut una continuïtat mil·lenària, des de l'antiguitat fins al nostre temps; també sobre ells, naturalment, ha actuat l'evolució fonètica. En aquests casos, tradicionalment s'estableix una fita històrica que determina la separació entre la llengua moderna i l'antiga, amb el benentès que es tracta d'una data convencional. Aquesta fita és el segle xv, que veié la fi del perío-

22. Per a la transcripció de μουσακάς, que en grec fa el plural μουσακάδες, el *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans va acceptar en el seu moment la forma adaptada al català *mussaca*, amb accent desplaçat i, per tant, el plural adaptat corresponent ha de ser *mussaques*.

23. Vegeu *supra* nota 4.

24. Amb pronúncia esdrúixola.

de medieval en la història de Grècia. És per als mots posteriors a aquesta data que caldrà aplicar, doncs, les normes de transcripció que proposa aquest document.

gr. ant. Σοφοκλής > cat. *Sòfocles* (dramaturg atenès, s. v aC); però gr. mod. Σοφοκλής Βενιζέλος > cat. *Sofoklís Venizelos* (polític, 1894-1964)
gr. med. Νικηφόρος Βλεμμύδης > cat. *Nicèfor Blemmides* (teòleg, 1197-1272); però gr. mod. Νικηφόρος Βρεττάκος > cat. *Nikiforos Vretakos* (poeta, 1912-1991)

c) Com és usual, els noms de reis, emperadors, prínceps, patriarques, bisbes, sants, etc., no es transcriuen, sinó que es donen en la forma catalana tradicional.

gr. Γεώργιος Α' / cat. *Jordi I* (rei de Grècia, 1863-1913);
gr. Βαρθολομαίος Α' / cat. *Bartomeu I* (patriarca de Constantinoble des de 1991)

d) Tots els noms es transcriuran a partir de la forma del nominatiu; la terminació -ας dels noms personals masculins es transcriurà en català amb -as: Οδυσσεάς > *Odisseas*;²⁵ la terminació -ος dels topònims i antropònims es transcriurà en català amb -os: Πέτρος > *Petros*. Sigui quin sigui el cas (genitiu, acusatiu o vocatiu) en què un nom aparegui en grec, dins un text en català caldrà reconstituir la forma del nominatiu: per exemple, Το βιβλίο της Μελανθίας > *El llibre de Melanthia*. Tanmateix, alguns cognoms que són formes de genitiu seran reflectits en la transcripció: per exemple, Ανδρέας Παπανδρέου > *Andreas Papandreu*; també és el cas del cognom de les dones, en què el genitiu del cognom del pare o del marit és la forma habitual: per exemple, Λιλί Ζωγράφου > *Lilí Zografu* (en canvi, Παναγιώτης Ζωγράφος > *Panagiotis Zografos*).²⁶ Així mateix es farà amb els noms de carrers, d'avingudes i de places, que en grec es donen també en cas genitiu: per exemple, οδός Ερμού > *carrer Ermú*, πλατεία Αμερικής > *plaza Amerikís*. Hi ha unes poques excepcions, que corresponen a noms d'estacions de metro, tren, etc., que en grec s'expressen en nominatiu, forma que es mantindrà en la transcripció catalana: per exemple, Ομόνοια > *Omónia*, Σύνταγμα > *Síndagma*, Θησείων > *Thission*.

25. Cal observar que les terminacions en -ας de noms comuns o propis del grec modern es transcriuen coherentment, d'acord amb aquesta proposta, com a -as en català. Aquesta solució no contradiu la normativa establerta per la Secció Filològica de l'IEC, el 1984, referida als noms, comuns o propis, adaptats en català a partir del grec clàssic. Vegeu INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, SECCIÓ FILOLÒGICA, 1984.

26. Tanmateix, darrerament s'observa una tendència, entre els grecs mateixos, a transcriure el cognom de la dona a partir de la forma de nominatiu: per exemple, Έρση Σωτηροπούλου > *Ersi Sotirópulos*.

3.5. *Recomanacions de pronúncia*

El grec, com el català, empra diversos dígrafs en la seva ortografia, i alguns plantegen problemes de coherència perquè la transcripció en reflecteixi la pronúncia. Vet aquí alguns casos:²⁷

a) Quan la seqüència $\gamma + \iota$ àtona va seguida de vocal, representa en grec un únic so fricatiu palatal sonor [j]. Segons la present proposta, el dígraf grec $\gamma\iota$ es transcriu amb l'aplec *gi*, excepte en posició inicial, en què es transcriu per *i-* (encara que en català aquesta grafia representi més aviat el so gradual palatal [j]) (3.2). Els catalanoparlants poden pronunciar *gi* amb el so fricatiu prepalatal sonor [ʒ] (seguit o no de l'aproximant [j]): $\gamma\iota\alpha\gamma\iota\acute{\alpha}$ [jajá] > *iagià* [jazá] / [jazjá].

En totes les altres seqüències en què la lletra γ va seguida de les vocals palatals α/ϵ [e] o bé $\epsilon\iota/\eta/\iota/\omicron/\upsilon/\upsilon\iota$ [i], la γ es pronuncia amb el so fricatiu palatal sonor [j]; aquest so es transcriu en català amb la grafia *g*, que els catalanoparlants poden pronunciar igualment amb el so fricatiu prepalatal sonor [ʒ]: per exemple, Γεράσιμος [jerásimos], que es transcriu *Gerássimos* [zerásimos]; Γεωργίου [jeorjío], que es transcriu *Georgiu* [zeorzío] o [zeorzíw]; Στάγειρα [stájira], que es transcriu *Stàgira* [stázira] (3.1).

b) En grec, la seqüència $\lambda + [i]$ àtona seguida de vocal es realitza sovint en forma de lateral palatal en la pronúncia: per exemple, Κολιάτσου [kolíatsɯ], que es transcriu *Koliatsɯ*. Per tant, la transcripció catalana no reflecteix aquesta palatalització, com tampoc no ho fan altres llengües que també disposen de recursos ortogràfics per representar-la (11.1).

Anàlogament, en grec la seqüència $\nu + [i]$ àtona seguida de vocal es realitza sovint en forma de nasal palatal en la pronúncia: per exemple, Νιάρχος [nárɣos], però es transcriu *Niarkhos*. Com en les transcripcions habituals del grec a altres llengües, tampoc en aquest cas la palatalització de la llengua oral no es reflecteix en la transcripció al català (13.1).

En ambdós casos, tant la pronúncia palatalitzada com la no palatalitzada són acceptables per a catalanoparlants.

c) En grec, les seqüències medials $\mu\pi$ [mb], així com $\nu\tau$ [nd], $\gamma\gamma$ [ŋg], $\gamma\kappa$ [ŋg], $\gamma\xi$ [ŋks] i $\gamma\chi$ [ŋx] poden emmudir la nasal en la pronúncia: per exemple, en l'antropònim Αντώνης, pronunciat [andónis] o bé [adónis], i els topònims Αμπελάς, [ambelás] o bé [abelás], i Αγκαιρία, [aŋgería] o bé [agería]. Encara que en català es transcriu sempre la nasal (per exemple, *Andonis*), els catalanopar-

27. La numeració que apareix al final de cada paràgraf remet al quadre de l'apartat 3.2.

lants poden mantenir la pronúncia d'ambdues consonants o només la de la segona (12.4, 13.4-13.5, 3.3, 3.5-3.7). En uns pocs manlleus moderns, el grec sol mantenir, en una pronúncia emfàtica, tant la nasal com l'oclusiva sorda: per exemple, σαμπάνια [sampáɲa], αντένα [anténa].

d) La transcripció *x*, corresponent a la grafia grega ξ, representa en tota posició el so compost [ks] i no pas [ʃ]: per exemple, Ξηρότοπος > *Xirótopos* [ksirótopos] (14).

e) La transcripció *tz*, que representa el grup grec τζ, es pronuncia sempre amb el primer element sonoritzat, com en català [dz]: per exemple, Τζαβέλας > *Tzavelas* [dzavélas] (19.1).

f) En grec, el so fricatiu labiodental sonor [v] es representa amb diferents grafies (β, υ): per exemple, Βενιζέλος [venizélos], Ναύαρχος [návarxos] (2.1, 1.4, 5.4). Els catalanoparlants poden mantenir aquesta pronúncia, especialment si [v] és habitual en el seu dialecte, o bé adaptar-la al corresponent sistema fònic dialectal.

g) En grec, les vocals mantenen sempre el mateix timbre, tant en posició tònica com àtona: κόμπος [kómpos], κομπολόι [kombolój]. En la pronúncia de mots grecs, doncs, cal evitar les neutralitzacions pròpies d'alguns dialectes catalans.

h) Els sons representats en grec per les grafies θ i χ, [θ] i [x], respectivament, no tenen correspondència exacta en el sistema consonàntic del català. En conseqüència, les transcripcions respectives *th* i *kh* també poden ser pronunciades pels catalanoparlants tal com es llegirien segons les normes de pronúncia en català de les grafies simples corresponents *t* [t] i *k* [k]. Per exemple: Θεοδωράκης > *Theodorakis* [θεοδοράκis] o bé [teoðorákis], Χατζηδάκης [xadziðákis] > *Khatzidakis* [xadziðákis] o bé [kadziðákis] (8, 22).

i) En grec, els sons velars representats per les grafies κ i χ tendeixen a palatalitzar-se (respectivament amb els sons [c] i [ç]) davant el so [i]. Els catalanoparlants poden mantenir la pronúncia velar habitual de les transcripcions respectives (*k* i *kh*) per a aquestes grafies: per exemple, λύκειο [lício] es transcriu *líkiio* [lício], i Χίος [çíos] es transcriu *Khios* [xíos] o [kíos] (10.1, 22).

4. FONTS

4.1. Bibliografia

- ALBERICH, Joan; ROS, Montserrat. *La transcripció dels noms propis grecs i llatins*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1993.
- ALSINA, Josep; MIRALLES, Carles. «Bosquejo histórico de la literatura griega moderna». *Estudios Clásicos*, IX (1965), p. 411-437.
- ÁLVAREZ, Paula; NAVARRETE, Miguel Ángel. «Sobre la transcripción del griego. Algunos aspectos del problema con especial referencia al español». *Terminologie et Traduction*, I (1992), p. 99-112.
- ANDRIOTIS, Nikólaos. *Història de la llengua grega*. Traducció de Daniel Ramon. Bellaterra: UAB, 2007.
- BÁDENAS DE LA PEÑA, Pedro. «La transcripción castellana de los nombres propios griegos». *Revista Española de Lingüística*, XIV, 2 (1984), p. 271-289. [Publicat amb el títol «La transcripción del griego moderno al español» a la revista *Cervantes*, I (1986), p. 121-129]
- BALLESTA, Joan-Manuel. «Pròleg». A: GATSOS, Nikos. *Amorghòs i altres poemes*. Bellaterra: UAB, 1995, p. 27 i s.
- BAMBINIOTIS, Geórgios. *Λεξικό της νέας Ελληνικής γλώσσας* («Diccionari de la llengua grega moderna»). Atenes: Kendro Lexikologias, 1998.
- BERMEJO LÓPEZ-MUÑIZ, Román. «A favor de una transliteración común para el griego impreso». A: MORFAKIDIS, Moschos; GARCÍA GÁLVEZ, Isabel (ed.). *Estudios neogriegos en España e Iberoamérica*. Vol. I. Granada: Athos-Pérgamos, 1997, p. 187-191.
- BOTINIS, Andonis. *Φωνητική της Ελληνικής* («Fonètica del grec»). Atenes: ISEL Editions, 2009. [2a ed., 2011]
- COROMINES, Joan. «Alguns noms propis estrangers usats sovint de forma incorrecta». A: *Lleures i converses d'un filòleg*. Barcelona: Club Editor, 1971, p. 55-69.
- CORS I MEYA, Jordi. «Transcripció comuna d'altres sistemes gràfics a l'alfabet llatí. Distinció tipològica i proposta alternativa nominal». *Faventia*, XXVI, 2 (2004), p. 135-153.
- EGEA, José María. «Notas para la transcripción de nombres propios griegos de época postclásica y moderna». *Veleia*, VIII-IX (1991-1992), p. 467-482.
- «La transcripción al castellano de los nombres propios griegos actuales». A: MORFAKIDIS, Moschos; GARCÍA GÁLVEZ, Isabel (ed.). *Estudios neogriegos en España e Iberoamérica*. Vol. I. Granada: Athos-Pérgamos, 1997, p. 171-180.
- ESPINAL, M. Teresa. «Sobre la traducción de los nombres propios». *Cuadernos de Traducción e Interpretación = Quaderns de Traducció i Interpretació* [Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. EUTI], XI-XII (1989-1991), p. 73-93.

- FERNÁNDEZ-GALIANO, Manuel. «Sobre el sistema de transliteración de nombres griegos en este número». *Estudios Clásicos*, XII (1968a), p. 3-5.
- «Sobre la transcripción del griego y del ruso». *Filología Moderna*, XXXI-XXXII (1968b), p. 277-292.
- *La transcripción castellana de los nombres propios griegos*. Madrid: Sociedad Española de Estudios Clásicos, 1969.
- HOLTON, David; MACKRIDGE, Peter; PHILIPPAKI-WARBURTON, Irene. *Greek: A comprehensive grammar of the modern language*. Londres: Routledge, 1997.
- INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. «Proposició sobre els sistemes de transliteració i transcripció dels mots àrabs al català». A: *Documents de la Secció Filològica, I*. Barcelona: IEC, 1990, p. 141-158.
- «Aplicació al català dels principis de transcripció de l'AFI». A: *Documents de la Secció Filològica, IV*. Barcelona: IEC, 2003a, p. 27-37.
- «Proposta de transcripció de l'hebreu en textos escrits en català». A: *Documents de la Secció Filològica, IV*. Barcelona: IEC, 2003b, p. 41-72.
- *Gramàtica de la llengua catalana*. Barcelona: IEC, 2016.
- *Ortografia catalana*. Barcelona: IEC, 2017.
- «Proposta sobre el sistema de transcripció i transliteració dels noms russos al català». A: *Documents de la Secció Filològica, V*. Barcelona: IEC, 2018, p. 107-140.
- JANERAS, Sebastià; SOLÀ, Alexis E. «Grec». A: *Gran enciclopèdia catalana*. Vol. 8. Barcelona, 1975, p. 237.
- MONTAÑÉS, Rubén J. «Nota preliminar». A: ELYTIS, Odysseas. *To àxion estí*. València: Alfons el Magnànim, 1992, p. 53.
- NAVARRETE, Miguel Ángel. «Nueces griegas». *Puntoycoma*, XXIII (1994), p. 5-6.
- NÚÑEZ, Goyita. «Nota introductoria». A: POLITIS, Linos. *Historia de la literatura griega moderna*. Madrid: Cátedra, 1994, p. 13-15.
- POULIN, Jean. «Le grec, langue communautaire. Quelques conséquences». *Terminologie et Traduction*, II (1987), p. 9 i s.
- PROTOPAPAS, Athanassios. «Learning to read Greek». A: VERHOEVEN, Ludo; PERFETTI, Charles (ed.). *Learning to read across languages and writing systems*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- TERMCAT, CENTRE DE TERMINOLOGIA. *Manlleus i calcs lingüístics en terminologia*. Vic: Eumo; Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2005.
- *La normalització terminològica en català: criteris i termes*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- TOVAR, Saúl A. «La transcripción de neologismos científicos de raíces griegas». A: MORFAKIDIS, Moschos; GARCÍA GÁLVEZ, Isabel (ed.). *Estudios neogriegos en España e Iberoamérica*. Vol. I. Granada: Athos-Pérgamos, 1997, p. 181-185.

TRIANDAFYLIDIS, Manolis. *Pequeña gramática neogriega*. Traducció de Carlos R. Méndez. Tessalònica: Universidad Aristóteles de Tesalónica: Instituto de Estudios Neogriegos: Fundación Manolis Triandafylidis, 1994.

VICUÑA, Justo; SANZ DE ALMARZA, Luis. *Diccionario de los nombres propios griegos debidamente acentuados en español*. Madrid: Ediciones Clásicas, 1998.

4.2. *Dictiografia*

Atles universal. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya: Enciclopèdia Catalana, 1999. [2a ed., 2009; 3a ed., 2015]

Atlas universal català. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1983.

ARVANITI, Amalia. «Greek phonetics: The state of the art». *Journal of Greek Linguistics* [en línia], 8, 1 (2007). <https://www.researchgate.net/publication/298094630_Greek_Phonetics_The_State_of_the_Art> [Consulta: 17 novembre 2019].

Centre for the Greek Language. Portal for the Greek Language [en línia]. <www.greek-language.gr> [Consulta: 17 novembre 2019].

FOUNDALIS, Harry. *The details of modern Greek phonetics and phonology* [en línia]. <<http://www.foundalis.com/lan/grphdetl.htm>>. A: *About the Greek language* [en línia]. <<http://www.foundalis.com/lan/greek.htm>> [Consulta: 19 novembre 2019].

Gran enciclopèdia catalana. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 1969-1980. 15 v. INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS. SECCIÓ FILOLÒGICA. «V. Noves normes ortogràfiques sobre els noms en -es (Acord del 7 de febrer de 1984)». A: *Documents normatius 1962-1996* [en línia]. Barcelona: IEC, 1984. <<https://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000041/00000052.pdf>> [Consulta: 19 novembre 2019].

Omniglot [en línia]: *The online encyclopedia of writing systems & languages: Alphabets: Greek*. <<https://www.omniglot.com/writing/greek.htm>> [Consulta: 17 novembre 2019].

ORGANITZACIÓ INTERNACIONAL PER A LA NORMALITZACIÓ (ISO). *ISO 843:1997: Information and documentation: Conversion of Greek characters into Latin characters* [en línia]. <<http://www.iso.org/standard/5215.html>> [Consulta: 18 novembre 2019].

PEDERSEN, Thomas T. *Transliteration of Greek* [en línia]. <<http://transliteration.eki.ee/pdf/Greek.pdf>> [Consulta: 17 novembre 2019].

SARRÍ, Katerina. *Weptopos* [en línia]: *Languages: Greek language and alphabet*. <<http://www.webtopos.gr/eng/languages/greek/index.htm>> [Consulta: 19 novembre 2019].

Termcat, Centre de terminologia [en línia]. <<http://www.termcat.cat>>. [Consulta: 20 novembre 2019]

WORKING GROUP ON ROMANIZATION SYSTEMS. *Report on the Current Status of United Nations Romanization Systems for Geographical Names* [en línia]: *Greek* (2016). <http://www.eki.ee/wgrs/rom1_el.pdf> [Consulta: 17 novembre 2019].

5. ANNEX

5.1. Sistema consonàntic grec

	<i>Bilabials</i>	<i>Labiodentals</i>	<i>Dentals</i>	<i>Alveolars</i>	<i>Palatalitzades</i>	<i>Velars</i>
<i>Oclusives</i>	p b		t d		[c] [j]	k g
<i>Fricatives</i>		f v	θ ð	s z	[ç] [j]	x γ
<i>Africades</i>				ts dz		
<i>Nasals</i>	m			n	[ɲ]	
<i>Laterals</i>				l	[ʎ]	
<i>Bateg./vibr.</i>				r		

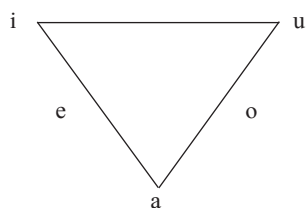
5.2. Codi gràfic del sistema consonàntic grec

	<i>Bilabials</i>	<i>Labiodentals</i>	<i>Dentals</i>	<i>Alveolars</i>	<i>Palatalitzades</i>	<i>Velars</i>
<i>Oclusives</i>	π μπ		τ ντ		κ γκ	κ γγ/γκ
<i>Fricatives</i>		φ β	θ δ	σ ζ	χ γ/γ ι	χ γ
<i>Africades</i>				τσ τζ		
<i>Nasals</i>	μ			ν	νι	
<i>Laterals</i>				λ	λι	
<i>Bateg./vibr.</i>				ρ		

5.3. Transcripció catalana del sistema consonàntic grec

	Bilabials	Labiodentals	Dentals	Alveolars	Palatalitzades	Velars
Oclusives	p (m)b		t (n)d		k (n)g(u)	k (n)g(u)
Fricatives		f v	th d	s/ss z	kh g/i	kh g
Africades				ts tz		
Nasals	m			n	ni	
Laterals				l	li	
Bateg./vibr.				r		

5.4. Sistema vocàlic grec

5.5. Codi gràfic del sistema vocàlic grec

